DOF - Dansk Ornitologisk Forening

Én, to eller tre gulben i Nordjylland i 2019?

HAANING I FELTEN Tre observationer af lille gulben i Nordjylland i 2019 spredte både glæde og forvirring. Hvor mange fugle involverede det? Allerførst tydede det på to, ud fra karakterer der kunne ses på billederne. Kunne tre i virkeligheden udelukkes? Eller var det bedre at klappe hesten og betragte det som et individ? Billedmaterialet blev afgørende.

Den 27. april 2019 dukkede et lille gulben op i Ulvedybet. Det var Danmarks niende fund og den blev, naturligt nok, et stort tilløbsstykke (læs også denne artikel). Den blev set dagligt indtil den 8. maj.

Den 31. maj finder jeg et lille gulben ved Krapdiget på Bygholmengen i Vejlerne. Jeg ser den kun i flugt, men får taget mange dokumentationsbilleder, hvor den bl.a. flyver rundt sammen med rødben. På det tidspunkt regner jeg det for en helt sikker ny fugl. Der er gået knap tre uger, siden fuglen i Ulvedybet er set sidste gang. Dertil er ultimo maj og primo juni en god periode med hidtil fire fund fra Danmark. Denne fugl bliver kun set denne ene gang trods tjek af stedet 6 gange frem til den 10. juni. Den 10. juni foretages endda en grundig enggennemgang på hele Bygholmengen for at registrere engens ynglefugle.

Den 23. juni gentages endnu en grundig ynglefugle-enggennemgang af Bygholmengen, og her finder jeg igen gulbenet klire ved Krapdiget. Faktisk stort set samme sted som da jeg fandt fuglen den 31. maj; over tre uger tidligere.

Det har resulteret i lidt forvirring, og det har derfor været nødvendigt at studere de billeder, der foreligger fra årets tre forekomster, grundigt.

Det som først og fremmest er karakteristisk, er, at junifuglen har tydeligt slidte inderste håndsvingfjer. Det er der hverken tale om på Ulvedybsfuglen eller på fuglen fra Vejlerne den 31. maj.

Lille gulben, Bygholm Vejle den 23. juni 2019. Bemærk at de inderste håndsvingfjer og de yderste store dækfjer er slidte. Foto: Henrik Haaning Nielsen

Datoen siger dog ultimo juni, og for en fugl der ikke er lykkedes som ynglefugl, kan man godt forestille sig, at den kunne gå i gang med svingfjersfældning?

I værket ”Birds of The Western Palearctic” (Cramp and Simmons 1983) står der, at svingfjersfældning typisk sker i vinterkvarteret i perioden mellem midten af juli og starten af oktober. At de inderste svingfjer er slidte, tyder på at der snart påbegyndes en svingfjersfældning. Interessant nok skriver samme værk, at 2K-fugle i deres første yngledragt har slidte armsvingfjer og inderste håndsvingfjer der, indimellem, danner en kontrast til friske yderste håndsvingfjer og friske tertialer. Kontrasten kan være svær at se, men de inderste håndsvingfjer skulle være relativt smalle når man sammenligner med de yderste håndsvingfjer som er brede. Problemet er, hvad ”relativt smalle” helt præcist betyder.

Kigger man på flugtbillederne af fuglen fra Ulvedybet og fuglen fra Vejlerne i maj, ses der ingen åbenlys kontrast i svingfjerene og alle håndsvingfjer virker ensartet brede.

Eftersom det er lidt usikkert, hvor tydelig kontrasten vil virke på billeder og hvor åbenlyst smalle de inderste håndsvingfjer er, vil jeg vurdere, at det er for usikkert at bruge de slidte håndsvingfjer på Vejlernes juni-fugl til at afgøre, at der er kan være tale om en fugl nummer to (eller tre). Der er nemlig blot tale om en slidt fugl, hvilket også er tydeligt når man sammenligner med fjerdetaljerne på den stående fugl fra henholdsvis Ulvedybet og Vejlerne (i juni). At svingfjersfældningen tilsyneladende snart påbegyndes på dette individ, er helt normalt på dette tidspunkt af året.

Lille gulben, Bygholm Vejle den 23. juni 2019. Bemærk de slidte skulder- og dækfjer, hvor de hvide kanter er smalle, og spidserne på de enkelte fjer ser ud til at være bortslidte, således at de blot fremstår som brede sorte pletter - og sammenlign med billedet fra maj nedenfor, hvor de enkelte fjer har brede hvide kanter, og fremstår "egebladstakkede". Foto: Henrik Haaning Nielsen

Lille gulben, Ulvedybet den 5. maj 2019. Bemærk de friske skulder og dækfjer med brede hvide "egebladstakkede" kanter og sammenlign med fuglen ovenfor. Foto: Lars Grøn.

Fuglen fra Vejlerne den 31. maj ser umiddelbart mere kortnæbbet end de to andre fund. Ved at måle forholdet mellem afstanden fra øjet til næbfæste og næblængde er der imidlertid ikke stor forskel de tre fugle imellem. Det er dog svært at måle nøjagtigt, særligt på Vejlerfuglen fra den 31. maj.

Sammenligner man til gengæld karakterer hos de tre fugle, er der umiddelbart en række åbenlyse forskelle. Således er fuglen fra Vejlerne den 31. maj betydeligt mindre plettet særligt på skulderfjer og overvingedækfjer i forhold til både fuglen fra Ulvedybet samt fuglen fra Vejlerne den 23. juni. Vingebåndet på de store dækfjer er også bredere på fuglen fra den 31. maj i forhold til Ulvedybsfuglen og Vejlerfuglen i juni. Endvidere ser øjenbrynsstribe og tøjle bredere og hvidere ud på Vejlerfuglen den 31. maj.

I følge ”Birds of The Western Palearctic” (Cramp and Simmons 1983) påbegynder lille gulben deres fældning til yngledragt fra slutningen af januar eller februar. Fældningen involverer hoved, nakke, hele undersiden, det meste af ryggen, de fleste skulderfjer og tertialer, centrale halefjer, mange mellemste overvingedækfjer og nogle af de små overvingedækfjer. Hos andre fælder de hele oversiden, hele halen, alle tertialer og de fleste overvingedækfjer, inklusiv de inderste store dækfjer. Endelig er der nogle hvor fældningen er mere begrænset til kun at inkludere dele af hovedet, dele af undersiden, dele af ryggen, nogle skulderfjer, nogle af tertialerne og de inderste mellemste dækfjer.

En mindre markeret fugl om foråret kan altså sagtens være udfarvet (2K+).

Yderligere interessant er det at fældningen til yngledragt er færdig i april, hvorfor de tre fund alle må betragtes som færdigfældede.

For alle tre fund er der tale om fugle der på tidspunkterne for observationerne bør være færdigt fældede til deres yngledragt, og det giver ikke mening, hvis Ulvedybsfuglen skulle blive mindre plettet i løbet af maj og at Vejlerfuglen fra 31. maj skulle dukke op igen den 23. juni i en mere slidt dragt, men med flere pletter! Vi er altså på nuværende tidspunkt på vej til at arbejde os op til minimum to individer i Nordjylland i 2019!

Lille gulben, Ulvedybet den 8. maj 2019. Foto: Jens Eriksen

Lille Gulben, Bygholm Vejle den 31. maj 2019. Foto: Henrik Haaning Nielsen

Lille gulben, Bygholm Vejle den 23. juni 2019. Foto: Henrik Haaning Nielsen

Fuglen fra Vejlerne den 31. maj er tilsyneladende dragtmæssigt tilstrækkelig forskellig fra fuglen i Ulvedybet og fuglen fra juni i Vejlerne. Imidlertid er det svært at udelukke at fuglen fra Ulvedybet og fuglen fra Vejlerne i juni ikke er det samme individ. Såvel proportionsmæssigt som dragtmæssigt er det svært at finde påfaldende forskelle, vel at mærke hvis man antager at fuglen er blevet (temmelig) slidt. Der er mange lokaliteter hvor et lille gulben kan gemme sig mellem Ulvedybet og Vejlerne, men der er også mange gemmesteder i både Ulvedybet og i Vejlerne. Det er imidlertid også interessant, i den forbindelse, at der dukkede to fugle op i England den 29. juni.

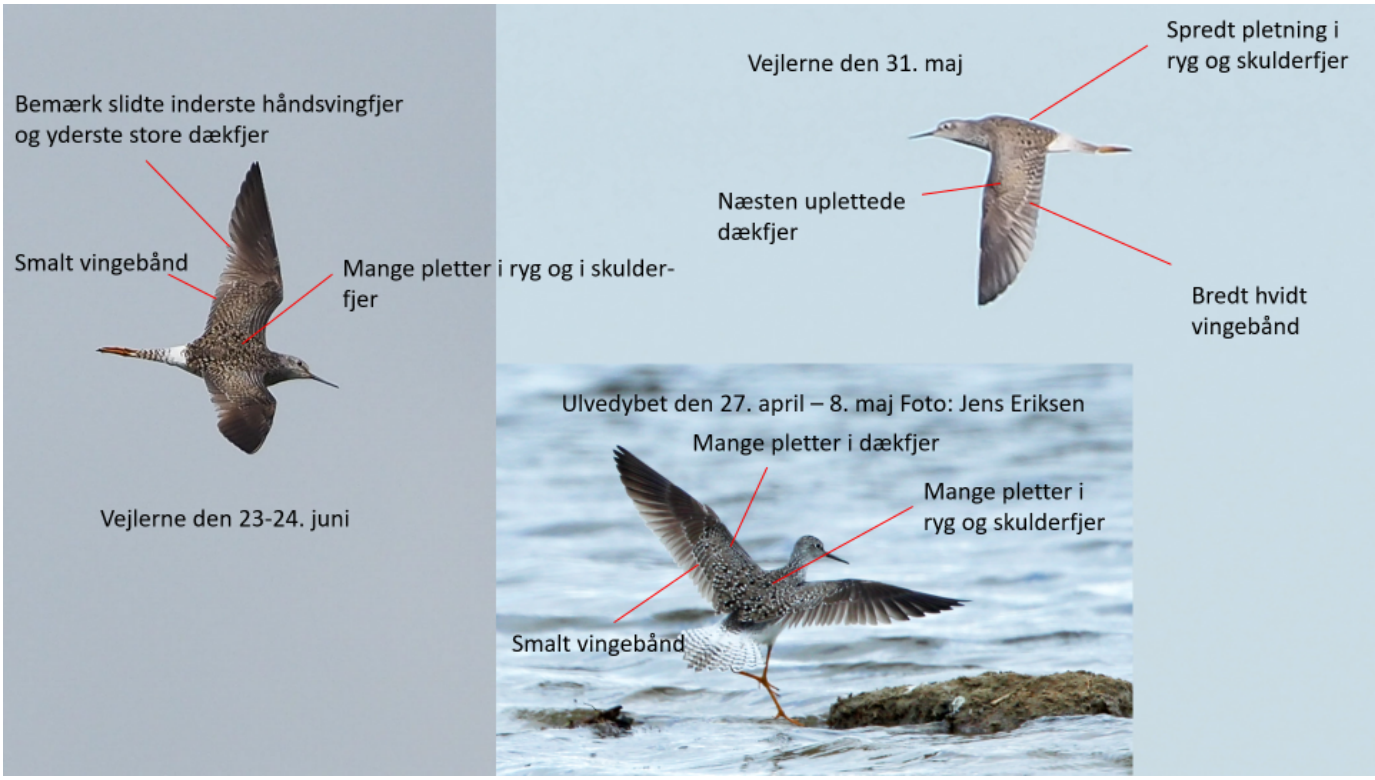

Sammenligner man de tre billeder er det let at finde individuelle forskelle og ligheder, men er det reelt at sammenligne alle tre billeder ud fra samme grundlag? To af den er således meget mere detaljerede end det tredje. Dette giver en del påfaldende forskelle. Imidlertid bliver det tydeliggjort på billederne nedenfor, hvor vigtigt det er at sammenligne fotos ud fra nogenlunde samme grundlag. Fotos: Jens Eriksen og Henrik Haaning Nielsen

Umiddelbart er der altså stadig udmærket grund til at tro at der er tale om to forskellige fugle i Nordjylland i 2019!

Jeg har kigget nærmere på forekomsterne af lille gulben i nogle af vores nabolande i perioden april-juni for at se om det kunne sandsynliggøre tre forskellige fugle.

Der var ikke tale om et åbenlyst influx af arten. England og Irland havde 5 fund i perioden 20. april – 29. juni (udover en overvintrende fugl der også sås i april). Mest interessant herfra var at Fair Isle havde en stationær fugl 18-19. maj som blev genfundet i dagene 23-29. maj. Det blev vurderet at det sandsynligvis var samme fugl som blev genfundet på Mainland Shetland 19-20. juni!

Den 29. juni blev der fundet to nye fugle i England.

Sverige havde ingen fund i perioden og Norge havde blot et fund i 2019: Den 6. juli på Røst.

Alt kan selvfølgelig lade sig gøre, men det havde været rart, at, hvis man skulle claime et ”kæmpeinflux” af lille gulben i Nordjylland, der tillige var influx i nogle af vores nabolande.

Nu kommer aspektet med billedkvalitet ind i billedet. Det var meget interessant at modtage billeder af Ulvedybsfuglen fra Jan Lindgaard Rasmussen! Sammenligner man billedet taget af Jens Eriksen og billedet taget af Jan Lindgaard Rasmussen – begge af Ulvedybsfuglen er der således åbenlyse forskelle. Jens Eriksens billede er detaljemættet og man kan se de nøjagtige aftegninger i de forskellige fjergrupper. Kigger man i stedet på Jan Lindgaards billede, forsvinder der detaljer, og fuglen virker langt mindre plettet. Fuglen i Vejlerne den 31. maj virker ligeså utegnet, og flere af de samme mere prominente pletter sidder de samme steder. Sammenligner man de to billeder fra Ulvedybet er de lige så forskellige som hvis man sammenligner

Jens Eriksens billede med billedet fra Vejlerne. Til gengæld ser fuglen fra Vejlerne og fuglen fra Ulvedybet meget ens ud, hvis man sammenligner Jan Lindgaards billede med mit.

Det hele ligger i billedkvaliteten, og hvor vidt billederne er croppet på grund af stor afstand til fuglene.

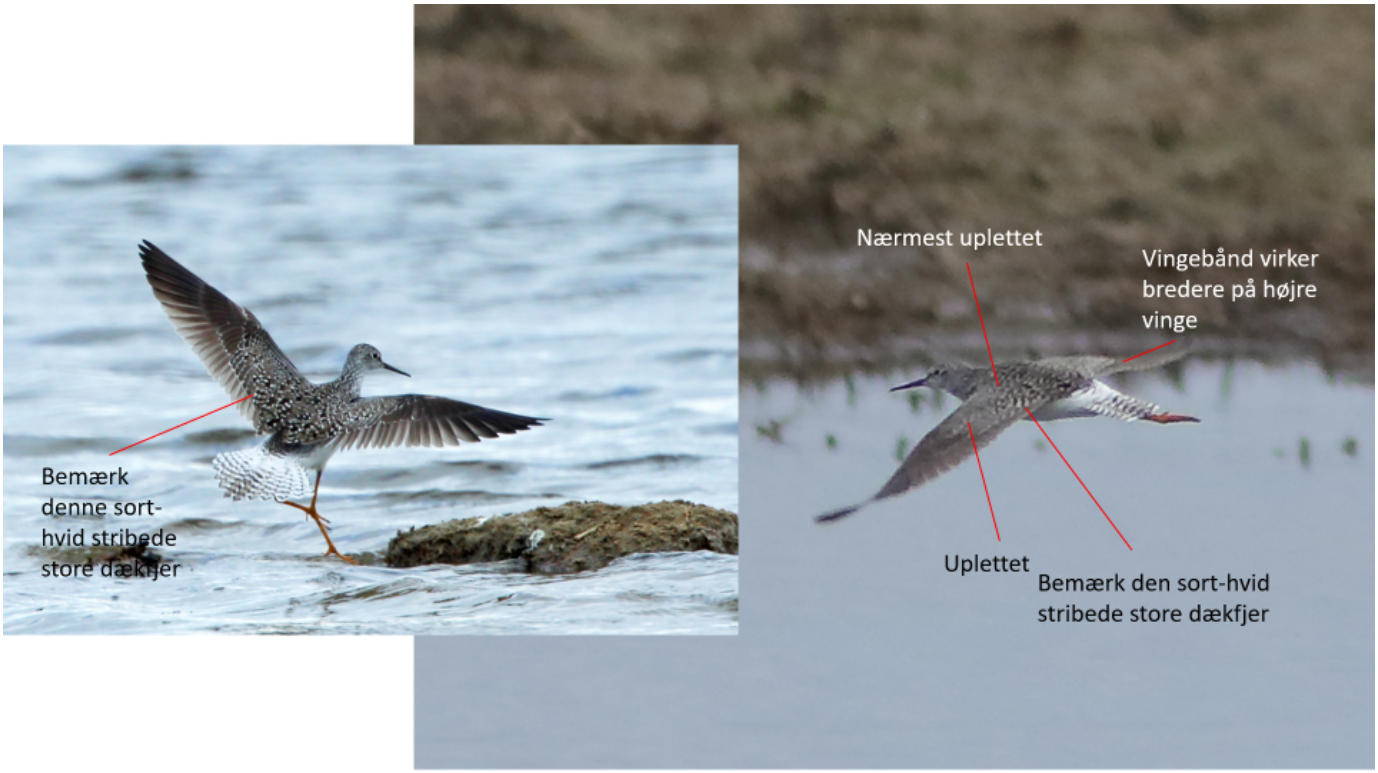

Sammenligner man to billeder af samme fugl, men med forskellig detaljegrad er det også let at finde store forskelle, hvilket er tankevækkende, når man skal sammenligne billeder. Bemærk bl.a. den ret karakteristiske sort- hvid stribede store dækfjer og sammenlign med billedet fra Vejlerne nedenfor. Foto: Jens Eriksen og Jan Lindgaard Rasmussen

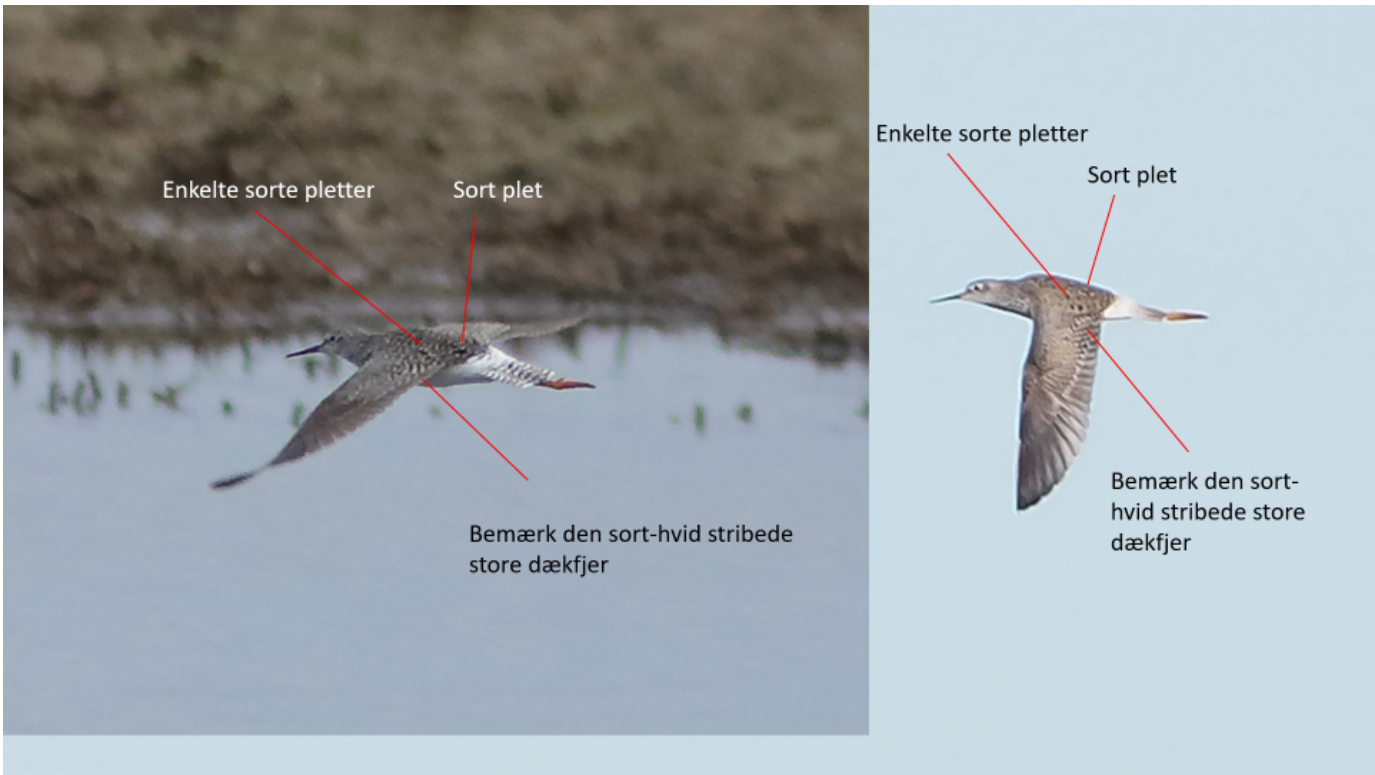

Sammenligning af to billeder med lav detaljegrad fra henholdsvis Ulvedybet og Vejlerne. Her virker det mere reelt at sammenligne den potentielle nye fugl fra Vejlerne med Ulvedybsfuglen, frem for at sammenligne den med et detaljemættet billede som Jens Eriksens. Bemærk pludselig lighederne! Foto: Jan Lindgaard Rasmussen og Henrik Haaning Nielsen

Her sammenlignes to detaljerige billeder fra henholdsvis Ulvedybet og Vejlerne. Der er godt og vel halvanden måned mellem de to billeder og det kan forklare sliddet og at der "mangler" pletter i de mellemste dækfjer. Der er gjort klar til en fældning. Fuglen til højre er fra Vejlerne den 23. juni. Foto: Jens Eriksen og Henrik Haaning Nielsen

Dermed har situationen pludseligt ændret sig.

Vejlerfuglen fra den 31. maj, der var åbenlyst forskellig fra Ulvedybsfuglen, er ikke så forskellig alligevel, hvis man sammenligner fotos ud fra samme grundlag.

Med hensyn til Vejlerfuglen den 23. juni er der rimeligt grundlag for at sammenligne med Jens Eriksens billede fra Ulvedybet. Begge udgaver er tilstrækkeligt detaljemættede og bortset fra sliddet i de inderste håndsvingfjer og de yderste store dækfjer, ”mangler” der kun nogle sorte pletter i nogle mellemste dækfjer. Det kan nok ikke udelukkes at det skyldes slid, i al fald hvis man arbejder ud fra et forsigtighedsprincip. Der er gået lidt mere end tre uger siden sidste observation i Vejlerne, hvor sliddet altså siden er blevet tydeligt i håndsvingfjerene.

Sliddet i håndsvingfjerene har jeg talt med Ole Thorup om, da jeg ikke husker at have set klirer som f.eks. rødben have tydelig svingfjersfældning, som man eksempelvis ser det hos vibe eller stor kobbersneppe, allerede tidligt på sommeren, hvis ynglen er opgivet. En af forklaringerne, som Ole påpegede, er, at vores ynglende klirer lynhurtigt forlader ynglepladserne, efter endt yngel eller yngleforsøg, så vi oplever ikke en påfaldende svingfjersfældning hos f.eks. rødben. Til gengæld kan man se det hos f.eks. sortklire, der ganske vist er i udpræget yngledragt når de passerer landet i juni (hunner) og juli (hanner), men de kan have startet på fældning af de inderste 1-3 håndsvingfjer, allerede på trækket, hvor de passerer Danmark. Det samme gælder bl.a. hvidklire, svaleklire og mudderklire, mens tinksmed som regel venter med fældning af enkelte svingfjer til de når rastepladserne i Sydeuropa (eller typisk først fra slutningen af juli), eller endda først når de når langt ned i Afrika.

Når de tre fund fra Nordjylland analyseres grundigt ud fra billederne, hvor grundlaget for billedkvaliteten er nogenlunde den samme, hvor det vurderes at der godt kan være blevet gjort klar til en vis fældning af de inderste håndsvingfjer på det aktuelle tidspunkt, hvor forekomsten i vores nabolande tages i betragtning og

hvor det vurderes at begge lokaliteter (Ulvedybet og Vejlerne) har flere utilgængelige områder, hvor en klire kan overses, må svaret blive at der blot har været tale om et individ i Nordjylland i 2019.

Det er selvfølgelig min vurdering. Den endelige vurdering vil blive vurderet og analyseret af Sjældenhedsudvalget.

Jeg vil på dette grundlag sende følgende til behandling hos Sjældenhedsudvalget (SU).

Ulvedybet 27. april – 8. maj. *Brian Kristensen, Rune Sø Neergaard, Henrik Haaning Nielsen m.fl.

Bygholm Vejle 31. maj og 23-24. juni 2019. (Samme individ) *Henrik Haaning Nielsen m.fl.

En stor tak skal lyde til fotograferne Lars Grøn, Jens Eriksen og Jan Lindgaard Rasmussen. Flere af billederne er hentet på DOFbasen, hvilket gør det muligt at benytte dem i et online medie som Pandion, så stor tak for at dokumentere jeres observationer med billeder og lægge dem online på DOFbasen. Det gør det nemmere at illustrere feltornitologiske artikler som denne til danske birdere og feltornitologer. Desuden skal der lyde en stor tak til Ole Thorup for en god diskussion om klirenes fældningsmønster.

”There’s more to the picture than meets the eye” (Neil Young).

Dato:
29. 03. 2020

Skrevet af:
Henrik Haaning Nielsen

Fotos af:
Henrik Haaning Nielsen
Lars Grøn
Jens Eriksen
Jens Eriksen og Henrik Haaning Nielsen
Jens Eriksen og Jan Lindgaard Rasmussen
Jan Lindgaard Rasmussen og Henrik Haaning Nielsen

Emner:
SJÆLDNE FUGLE

Tags:
FELTBESTEMMELSE, GULBEN, LILLE GULBEN, SJÆLDENHEDSUDVALGET, SU, ULVEDYBET, VEJLERNE